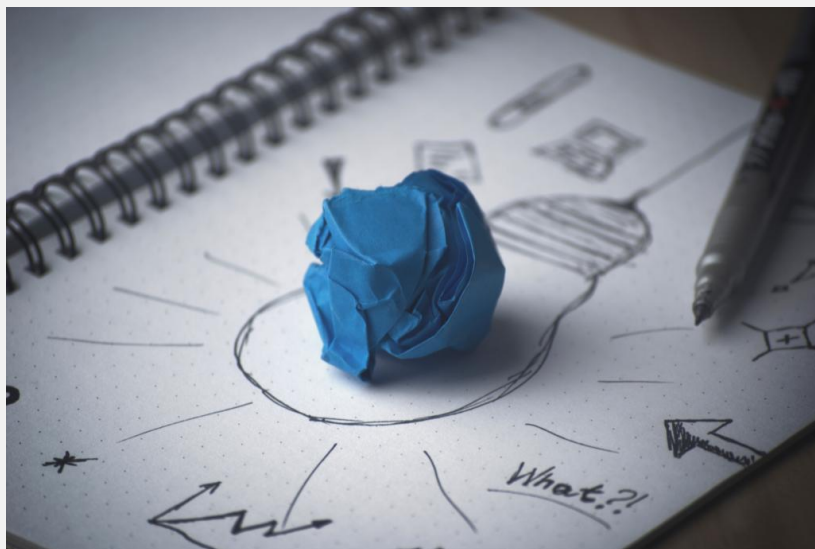

“ИЛМИЙ ТАДҚИҚОТ МЕТОДОЛОГИЯСИ” курси

4-МАВЗУ. ИЛМИЙ ПАРАДИГМАНИ АНИҚЛАШ

*Алиқориев Олимхон – и.ф.н., доц., Олий бизнес мактаб
Илмий-педагогик кадрлар тайёрлаш бўлими бошлиғи*

ТАДҚИҚОТ ПАРАДИГМАСИ

бу фалсафий тушунча бўлиб у тадқиқот қай тарзда амалга ошириш кераклиги бўйича йўл кўрсатади.

Фалсафа бу “сабаб ва исбот орқали ҳақиқат ва билимни, айниқса сўнгги ҳақиқатни ёки умумий сабаблар ва тамойилларни топишга ҳаракат қилишдир”.

(Oxford Compact Dictionary and Thesaurus, 1997, 557).

ТАДҚИҚОТ ПАРАДИГМАСИ

‘Парадигмалар умум-эътироф этилган илмий ютуқлар бўлиб амалиётчилар учун маълум бир вақт давомида муаммо ва ечимларни моделлаштиришга ёрдам беради’

(Kuhn, 1962, p. viii).

Бир неча юз йил давомида фақатгина битта тадқиқот парадигмаси мавжуд эди, чунки Кун айтиб ўтган “илмий ютуқлар” фақатгина битта манбадан олинарди.

Бугун биз ушбу манбани ижтимоий фанлардан ажратиш учун табиий фанлар деб атаймиз.

Ижтимоий фанларнинг пайдо бўлиши иккинчи тадқиқот парадигмасини ривожланишига олиб келди.

Смит (Smith, 1983) фикрига кўра XIX-асрнинг охирларигача тадқиқотлар **табiiй дунёнинг** жонсиз объектларига қаратилган эди, унда эътибор материя ва энергиянинг ўзаро таъсирига қаратилган эди.

Ушбу тадқиқотчилар томонидан ишлатилган тизимли усуллар ўз ичига **кузатув ва экспериментларни** оларди ва улар **индуктив мантиқни** қўллаб прогноз учун ишлатилиши мумкин бўлган изоҳловчи назарияларни топишга ҳаракат қилишарди.

Уларнинг дунё ҳақидаги тасаввурлари ва билимларининг табиати позитивизмга асосланган эди ва бунинг илдизлари фалсафада реализмга бориб тақалади.

Позитивизм Комте (Comte, 1798-1857), Мил (Mill 1806-1873) ва Дуркхейм (Durkheim, 1859-1917) каби олимлар томонидан ривожлантирилган.

Дастлаб, янги ижтимоий фан олимлари табиий фанлар олимлари томонидан ўрнатилган усуллардан фойдаландилар, лекин анаънавий илмий усулларнинг яроқлилиги бир қатор олимлар томонидан шубҳа остига олинди ва бу сал кам бир аср давомидаги баҳс-музокарага олиб келди

(Smith, 1983)

Позитивизмга альтернатива сифатида **интерпритивизм** (феноменология) ни келтиришимиз мумкин.

У идеализм тамойилларига асосланиб Кант (Kant, 1724-1804) фалсафаси билан боғлиқ ва кейинчалик Дилти (Dilthey, 1833-1911) Рикерт (Rickert, 1863-1936) ва Вебер (Weber, 1864-1920) томонидан ривожлантирилган.

Феномен

бу “сабаби маълум ёки
номаълум бўлган кузатилган ёки
зоҳирий (туйилган) объект, факт
ёки ҳодиса”

(Oxford Compact Dictionary &
Thesaurus, 1997).

Позитивизм асосида воқелик биздан мустақил бўлиб, мақсад эмпирик (кузатув ва эксперимент) тадқиқотлар орқали назарияларни топишдир деган ишонч ётади.

Билим “позитив ахборот”дан олинган чунки ҳар бир рационал асосланган тасдиқ илмий жиҳатдан текшириб кўрилиши ёки мантиқий ёки математик йўл билан исботланиши мумкин.

(Walliman, 2001, p. 15).

Позитивистлар ҳақиқат биздан мустақил равишда бўлиб, ижтимоий ҳақиқатни, воқеликни ўрганиш воқеликнинг ўзига таъсир этмайди деб ишонадилар.

(Creswell, 1994).

Позитивизмда назариялар тушунтириш учун асос бўлади, феноменни олдиндан сезишга, уларнинг содир бўлишини башорат қилишга ва шулар орқали уларни бошқаришга йўл беради.

ПОЗИТИВИЗМ

Позитивизмда тушунтириш ўзгарувчилар ўртасида сабаблилик боғликлилигини тузиш орқали сабаблилик қонуниятларини яратиш ва уларни дедуктив ёки интерграциялашган назариялар билан боғлашдан иборатдир.

Назария

ўзаро боғлиқ ўзгарувчилар
ўртасидаги боғлиқликка аниқлик
киритувчи таърифлар ва ғоялар
йиғиндисидир

ИНТЕРПРИТИВИЗМ

Интерпритивизм **ижтимоий олимларнинг** эҳтиёжларини қондириш учун ривожлантирилган бўлиб, позитивизм талабга жавоб бермайди деган айрим қарашлар туфайли пайдо бўлган.

Интерпретивизмнинг асосида **ижтимоий воқелик** объектив эмас балким бизнинг қарашларимиз орқали ифодаланганлиги учун жуда ҳам **субъективдир** деган ишонч ётади.

ПОЗИТИВИЗМГА ҚАРАТИЛГАН АСОСИЙ ТАНҚИДЛАР

1

•Инсонларни улар яшаб турган ижтимоий вазиятдан ажратиш имкони йўқ.

2

•Юқори даражада тизимлашган тадқиқот дизайни натижаларга чеклов сифатида таъсир этиб, бошқа тегишли хулоса ва натижаларни эътиборсиз қолишига сабаб бўлиши мумкин.

3

•Инсонларнинг ўз фаолиятлари ҳақидаги фикр-идрокларини текширмасдан инсонларни тушуниш мумкин эмас.

4

•Тадқиқотчиларнинг ўзлари тадқиқот мақсади бўлмаса ҳам, улар кузатаётган объектнинг бир қисми ҳисобланадилар. Улар тадқиқот ичига ўз қизиқишлари ва қадриятларини олиб кирадилар.

5

•Ягона ўлчов бирлиги билан мураккаб феноменни ифода этиш нотўғри фикр ҳосил бўлишига олиб келади. (мисол учун инсон ақлини рақамлар билан ифодалашнинг имкони йўқ).

Тадқиқотчи нимани тадқиқ қилса у билан алоқага киришади ва ижтимоий дунёда мавжуд нарсани тадқиқотчининг ҳаёлидаги нарсадан ажратиб ташлашнинг иложиси йўқ

(Smith, 1983; Creswell, 1994).

Натижада, ижтимоий воқеликни тадқиқ қилиш ҳаракатнинг ўзи унга таъсир қилиб қолади.

Позитивизм ижтимоий феноменни ўлчашга эътиборини қаратса, интерпретивизм ижтимоий феноменнинг мураккаблигини ўрганишга ва уни изоҳлаш мумкин бўлган тушунишга эга бўлишга ҳаракат қилади.

Шундай қилиб позитивистлар ишлатадиган миқдорий усулларни мослаштириш ўрнига интерпретивистлар феноменни тасвирлаш, ўгиришга ҳаракат қиладилар ва бунинг имкони бўлмаса шундай таърифларга келишга ҳаракат қилишадикки ушбу таърифлаш ижтимоий дунёда бирор ўрганилаётган ҳодисанинг содир бўлиш частотасини санаш билан чегараланмайди.

(Van Maanen, 1983, p. 9).

Ушбу муҳим фарқлар шундай бир кенг хулосага олиб келдики интерпретивистик тадқиқотлар натижалари миқдорий маълумотлар асосида статистик таҳлил орқали олинмаган ҳар қайси бошқа турдаги тадқиқотлардир

(Strauss and Corbin, 1990).

МОРГАН (MORGAN, 1979) ПАРАДИГМАЛАРНИ УЧТА ТУРЛИ ДАРАЖАДА ИШЛАТИШНИ ТАВСИЯ ЭТАДИ

1

• **фалсафий даражада**, бунда ушбу атама дунё ҳақидаги асосий тасаввурни акс этади;

2

• **ижтимоий даражада**, бунда ушбу атама тадқиқотчи ҳаракатларини қай ҳолда амалга ошириш бўйича кўрсатма сифатида акс этади

3

• **техник даражада**, бунда ушбу атама тадқиқотни амалга оширганда қайси усулларни қўллаш бўйича аниқлик киритиш сифатида акс этади.

ИККИ ПАРАДИГМА ДОИРАСИДАГИ ЁНДАШУВЛАР

Позитивизм	Интерпретивизм
Миқдорий	Сифат
Объектив	Субъектив
Илмий	Гуманистик
Анъанавийлик	Феноменологик

ИККИ ПАРАДИГМАНИНГ АСОСИЙ ТАҲМИНЛАРИ

Фалсафий таҳминлар	Позитивизм	Интерпретивизм
Онтологик таҳминлар (воқелик табиати)	Воқелик объектив ва бирликдадир, тадқиқотчидан алоҳида ҳолдадир	Воқелик субъектив ва кўпликдадир
Эпистимологик таҳминлар (қийматга эга билим нималардан иборатлиги)	Тадқиқотчи нимани тадқиқ этса ундан мустақил ҳолдадир	Тадқиқотчи нимани ўрганса у билан алоқага киришади
Аксиологик таҳминлар (қадриятлар роли)	Тадқиқотчи бирор қадриятларга тобе эмас ва ҳолисдир	Тадқиқотчи тадқиқот айрим қадрият ва қийматлардан ҳоли эмаслиги ва ноҳолислик мавжудлиги ҳақида маълум қилади
Риторик таҳминлар (тадқиқот тили)	Тадқиқотчи расмий равишда ва учинчи шахс сифатида, қабул қилинган миқдорий атамалар ва таърифларни қўллаб ёзади	Тадқиқотчи норасмий усулни қўллаб тадқиқотни ёзади ва ўзининг шахсий қарашидан келиб чиқади, қабул қилинган сифат тадқиқотига тегишли бўлган атамалар ва чекланган таърифлардан фойдаланади
Методологик таҳминлар (тадқиқот жараёни)	Жараён дедуктив усулда бўлади Сабаб ва натижа кўринишидаги статик дизайн ишлатилади Тадқиқот вазиятга боғлиқ эмас Умумийлаштиришлар башорат қилишга, тушунтиришга ва тушунишга олиб келади Натижаларнинг ишончлилиги текширувлар орқали тасдиқланади	Жараён индуктив ҳолда амалга оширилади Тадқиқот вазиятга боғлиқ бўлади Масалани тушуниш учун назариялар ривожлантирилади Натижаларнинг ишончлилиги текширувлар орқали тасдиқланади

ПАРАДИГМАЛАР УЗЛУКСИЗЛИГИ

Позитивизм

Интерпритивизм

Онтологик таҳминлар	Воқелик аниқ структура сифатида	Воқелик аниқ жараён сифатида	Воқелик маълумотларнинг контекстуал (ҳолатдан келиб чиқадиган) майдони сифатида	Воқелик рамзларга асосланган мунозаралар дунёси сифатида	Воқелик ижтимоий тузилма сифатида	Воқелик инсон тасаввурининг проекцияси сифатида
Эпистемологик позиция	Позитивистик илмни яратиш	Тизим, жараён, ўзгаришларни тузиш	Контекстларни хариталаш	Рамзларга асосланган мунозаралар моделларини тушуниш	Ижтимоий воқелик қандай тузилганини тушуниш	Феноменологик интуицияга эришиш
Тадқиқот усули	Экспериментлар, сўровномалар	Тарихий таҳлил	Интерпритив контекст таҳлили	Рамзлар таҳлили	Герменевтика	Соф субъективликни кузатиш

ИККИТА ПАРАДИГМАНИ СОЛИШТИРИШ

Позитивизм мойиллиги	Интерпритивизм мойиллиги
Катта ҳажмдаги танланмани ишлатиш	Кичик ҳажмдаги танланмани ишлатиш
Сунъий жойлашув бўлиши	Табиий жойлашув бўлиши
Фаразларни тестдан ўтказишга урғу бериш	Назарияларни яратишга урғу бериш
Аниқ, объектив, миқдорий маълумотларни тузиш	“Бой” субъектив, сифат маълумотларини тузиш
Юқори ишончли, лекин паст яроқли натижалар	Юқори яроқли, лекин паст ишончли натижалар
Натижаларни танланмадан популяцияга қараб умумлаштириш	Бир муҳитан бошқа муҳитга қараб умумлаштириш

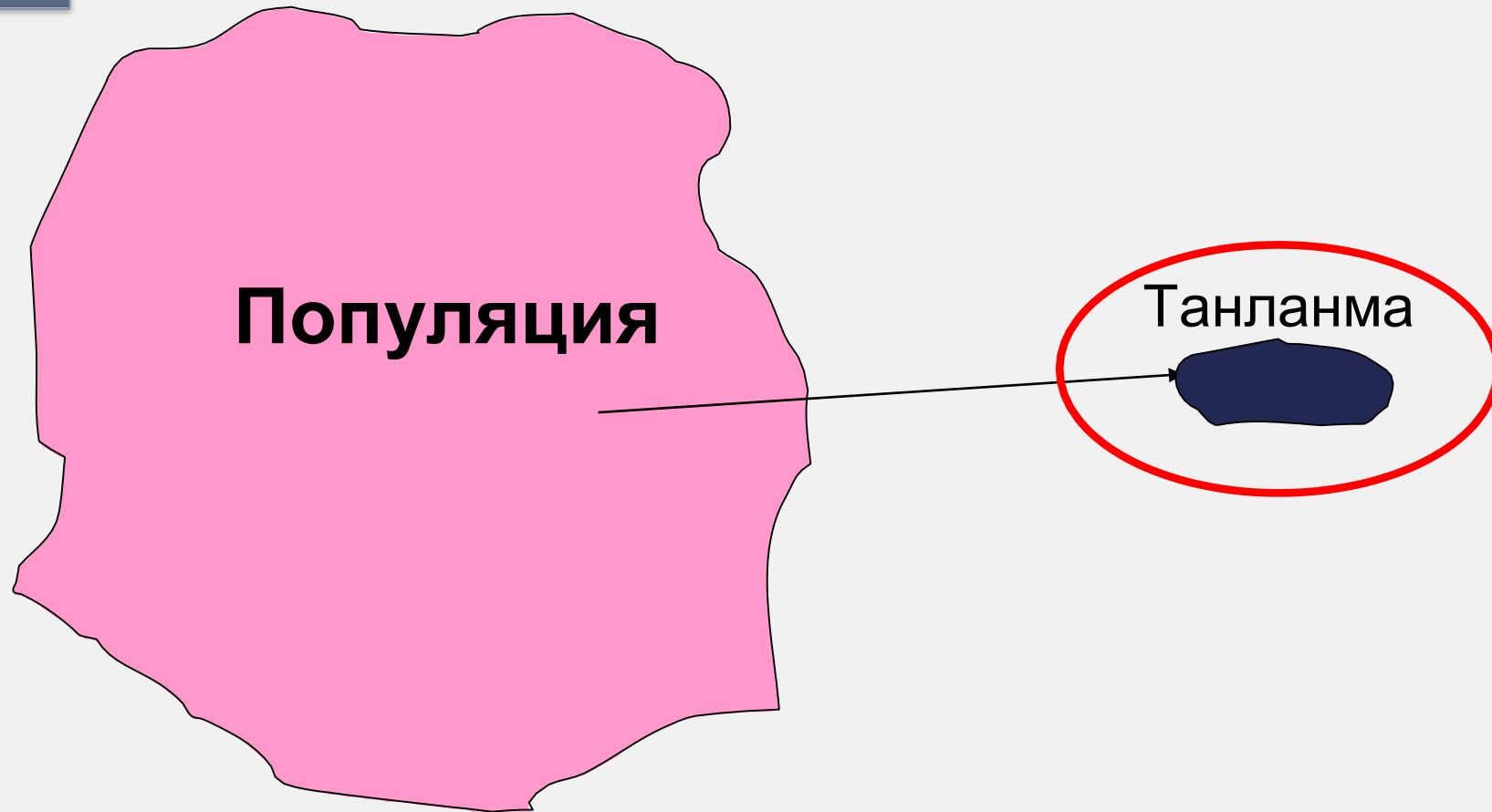
Танланма

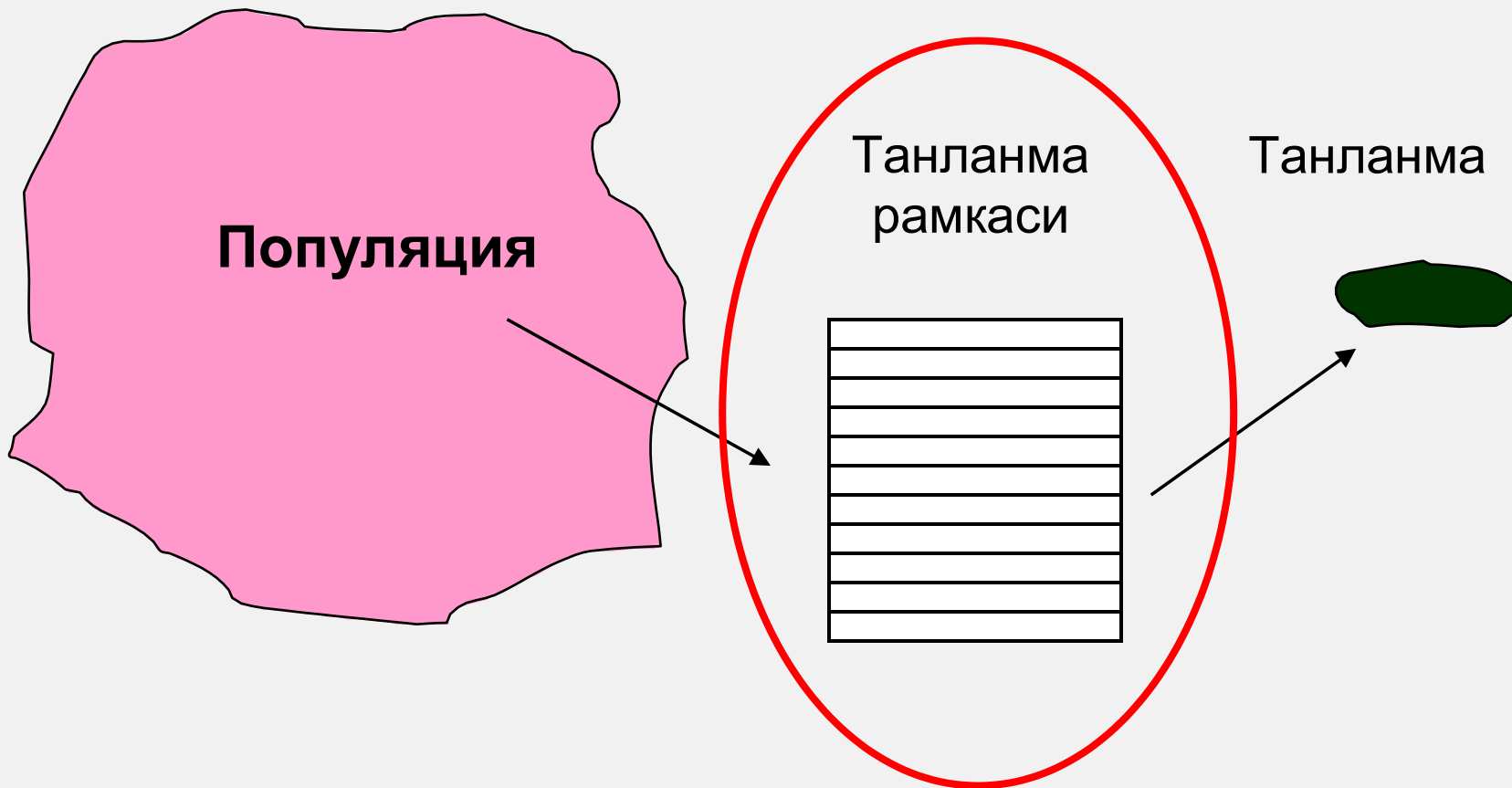
Элемент

**Танланма
бирликлари**

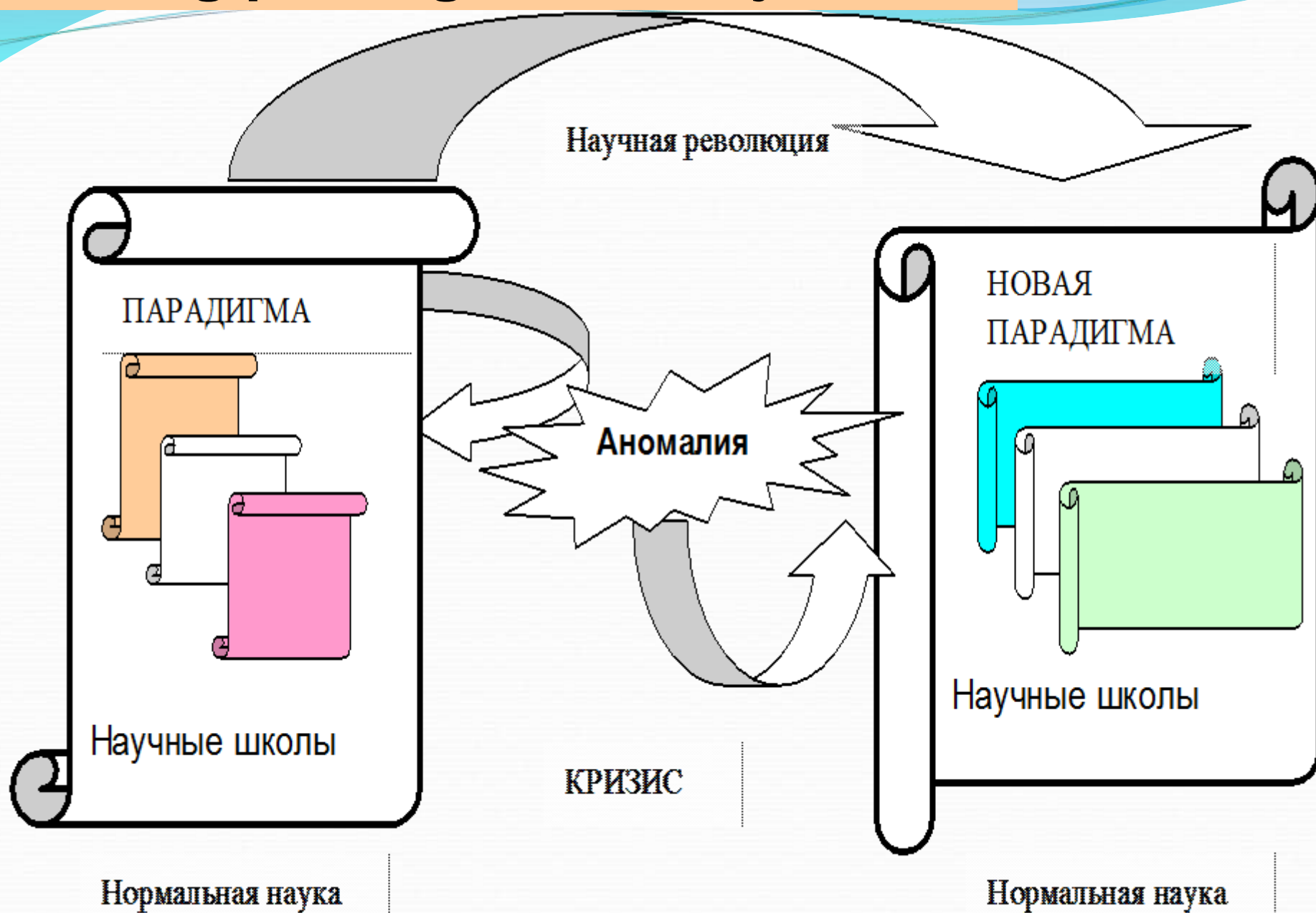
Танланма

*Танланма
рамкаси*

Fanning paradigmatik rivojlanishi

Asosiy tushunchalar 1

- Rivojlanish **ilmiy bilim** - faktlar va nazariyalarning oddiy to'planishi emas, balki paradigmalarning o'zgarishi orqali fan ko'rinishidagi tub o'zgarishlar ketma-ketligi.
- **Paradigma** - ma'lum vaqt davomida ilmiy jamoatchilikka muammolarni qo'yish va ularni hal qilish modelini taqdim etadigan barcha metateoriya tomonidan tan olingan.
- **oddiy fan** - har qanday paradigmaning hukmronlik davri, standart usullar yordamida muammolarni hal qilishda topilgan ilmiy natijalarning to'planishi.
- **Ilmiy maktab** - faoliyati bir xil paradigmalarga asoslanadigan ilmiy jamiyat ilmiy amaliyotning bir xil qoida va standartlariga tayanadi.

Asosiy tushunchalar 2

- **Fandagi inqiroz** olimlar kuchli va uzoq muddatli bilan duch kelganda sodir bo'ladi **anomaliyalar**, uning xarakterli xususiyati mavjud paradigmalarda bilan izohlashga o'jar qarshilik ko'rsatishdir...
- Paradigmaning o'zgarishi doimo ularga hamroh bo'ladigan munozaralar bilan birga ifodalaydi **ilmiy inqiloblar** - davr *qayta talqinlar* asosiy ilmiy natijalar, ilmiy tadqiqotning yangi strategiyalarini ishlab chiqish bosqichi.

IQTISODIYOT PARADIGMALARINI METODOLIK O'RGANISH VA BOSHQARUV FANI

- Umumiy metodologiya yordamida iqtisod va boshqaruv fanining paradigmatic (uslubiy va ontologik) asoslari tadqiq qilinib, bu bilimlar tizimidagi zaruriy o'zgarishlar prognoz qilingan.
- Zamonaviy iqtisodiy va boshqaruv fanida dominant paradigma metodologiyasini qo'llashning asosiy cheklovi uning G'arb sivilizatsiyasi dunyoqarashiga madaniy bog'liqligi ekanligi ko'rsatilgan.

- Ushbu paradigmaning har bir elementining qiyinchiliklari ko'rib chiqiladi: ***qadriyatga yo'naltirilgan munosabatlar va fundamental asoslar (dunyo surati), ilmiy xulosalar haqiqatini isbotlash mantiq'i, iqtisodiy fanning asosiy ilmiy muammosi va asosiy kategoriyalari, shuningdek, uning rivojlanishining tarixiy bosqichlari...***
- Aniqlanishicha, bu qiyinchiliklar bizning zamonamizning eng muhim ilmiy va amaliy muammolarini hal qilishga imkon bermaydi va shu bilan yangi paradigmani loyihalash tartibini shakllantiradi. Iqtisodiyotning paradigmatic qiyinchiliklarini yengish vositasi sifatida umumiy metodologiya tanlangan.

- Eng rivojlangan mamlakatlar asosiy muammo tovar-pul (yoki boshqa iqtisodiy) aloqalarni tartibga solish bo'lgan boshqaruv darajasidan ilmiy-texnikaviy taraqqiyotni qo'llash orqali tartibga solish asosiy muammo bo'lgan darajaga o'tmoqda. boshqa narsani talab qiladigan boshqaruv texnologiyalari haqidagi bilimlar, ilmiy topilmalar haqiqatining uzluksiz-ehtimoliy (tavsiyaviy) isboti, boshqaruvning yangi texnologiyalari va asosiy tadqiqot ob'ektlari.

- **Iqtisodiyot va boshqaruv fanidagi “Adamsmit” paradigmasining inqirozi. Tarixiy va gnoseologik yondashuvlar**
- General bo'lishni orzu qilmagan askar yomon. Yomon olim - bu o'z tadqiqoti bilan o'z fanida hukmron bo'lgan paradigмага shubha qilmaydi. Bunday aforizmni majoziy ma'noda ifodalash mumkin *mantiqiy qarashning bosh nazariyotchisining ilmiy nazariyalarini soxtalashtirish tamoyili* fan uchun *K. Popper. Hozirgi kunda hukmron bo'lgan "Adamsmit" paradigmasi iqtisodiy va boshqaruv fani* bunday soxtalashtirishni talab qiladi, chunki **tadqiqotchilarning qiyinchiliklarining tabiati** qo'llanilganda, u bizning davrimizning eng muhim muammolarini hal qilishga imkon bermaydi va shu bilan shakllanadi **yangi paradigmani loyihalash uchun buyurtma**

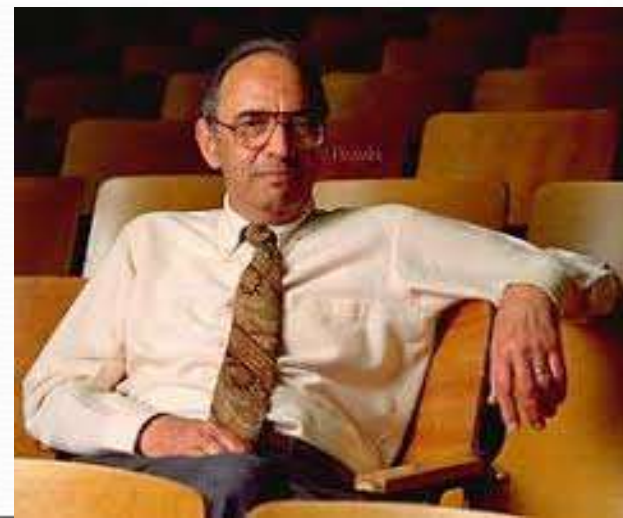
- **"Adamsmit"** iqtisodiy nazariyasining fundamental asosi bu *xalqlar boyligining manbai ishlab chiqarish bo'lib, voqelikni yetarli darajada aks ettirmaydi*, dunyoning sanoat mamlakatlari, jahon moliya tizimining rivojlanish yo'nalishi, jahon iqtisodiyotining globallasuvi va an'anaviylashuvi, jamiyatning axborotlashtirish va axborot o'tkazuvchanligi, fan va axborot texnologiyalarining jahon iqtisodiyotining yetakchi tarmoqlariga aylanishi, o'tish jarayonlari.

- **ilmiy xulosalar haqiqatini modellar asosida isbotlash usullari va mantiqi** *Nyuton-kartezian korpuskulyar-kauzal chiziqli tafakkur va ob'ektiv iqtisodiy qonunlar ("ko'rinmas qo'l" deb ataladigan) shaklida rasmiylashtirilganligini tushuntirib bera olmaydi, ko'p sonli ierarxik darajalarga ega bo'lgan murakkab dinamik beqaror o'z-o'zini tashkil etuvchi tizimlardan tashkil topgan iqtisodiyotda sodir bo'ladigan jarayonlar va undan ham ko'proq bunday tizimlarda vaqtinchalik jarayonlarni boshqarish texnologiyalarini taklif qilish;*

- **muammo va vazifalarni qo'yish tamoyillari individual qiziqishga asoslanadi** *"iqtisodiy shaxs "oqilona (o'qing - G'arbiy Evropa) fikrlash turiga ega (hokazolar)."oqilona egoizm"* deb ataladi) va ularni turli xil qadriyatlar tizimi va fikrlash usullariga asoslangan boshqa sivilizatsiyalarga mexanik ravishda o'tkazishda mutlaqo qabul qilinishi mumkin emas;

- **iqtisod fanining kategoriyaviy apparati tobora ko'proq amaliy rivojlanishi bilan bog'liq sohalari, iqtisodiy bilimlarning tabaqalanishi va ixtisoslashuvi va ilmiy hamjamiyat moslashuvchanligi va universalligini yo'qotadi va fanlararo o'zaro aloqalarni va teskari jarayonni - bilimlarni birlashtirishni tashkil qilishni talab qiladi.**

- Popperring ilm-fan rivojiga mantiqiy yondashuviga qarama-qarshilik an'anaviy ravishda tarixiy, rivojlangan deb hisoblanadi *T.S. Tarixning keyingi bosqichlarini ta'kidlaydigan Kun fan:*
- oldingi paradigmatic ,
- normal,
- favqulodda - ilmiy inqilob

- Birinchi bosqich - **ga qarab fanning paradigmaticgacha yoki favqulodda holati** intizom ilgari paradigma bo'lganmi yoki yo'qmi. Bu bosqichda turli xil muqobil farazlar ilgari suriladi.

- Ikkinchi bosqich - **fundamental fan. Qachon ilmiy hamjamiyat qarab tanlaydi**, bir qator fandan tashqari omillardan, gipotezalardan biri va uning asosida paradigma - intizomiy matritsa, shu jumladan maxsus rasmiy apparat va til, dunyoqarashning nazariy va uslubiy tamoyillari va ilmiy bilimlarni qurish va asoslash qiymati.

- Uchinchi bosqich - **tarjima ilmi. Tuzilgan intizomiy matritsa qo'llaniladi**, ilmiy jamoatchilikka ma'lum bo'lgan faktlar to'plami, shu bilan ushbu paradigmaning predmet doirasini aniqlaydi. Shu bilan birga, yangi paradigmaning asosini tashkil etgan gipotezani qurishda faktik ma'lumotlardan foydalanilmagan ilmiy fanlar uchun bu bosqich, aslida, favqulodda bo'ladi.

- To'rtinchi bosqich - **amaliy fan. Fundamental tadqiqotlar asosida** fan yutuqlarini inson faoliyatining turli sohalarida qo'llash usullari ishlab chiqilmoqda. Shu bilan birga, hukmron ilmiy paradigma yordamida tushuntirish uchun "noqulay" bo'lgan etarlicha ko'p miqdordagi faktlar to'planadi.

- **Beshinchi bosqich - ma'lum bir ilmiy fan o'zining ezoterikligini yo'qotganda kundalik bilim** xarakterga ega bo'ladi va bu paradigmaga amal qilgan ilmiy hamjamiyat ijtimoiy identifikatsiya belgilarini yo'qotadi va jamiyatda "eriydi". Agar hukmron paradigmaga mos kelmaydigan faktlar soni ancha ko'p bo'lsa, bu bosqich ham yangi paradigma - yangi ilmiy inqilob rivojlanishining yashirin davriga aylanadi.

- Iqtisodiyot fanining klassik paradigmasi "iqtisodiy jarayon va hodisalarni barqarorlik va muvozanat, tartiblilik va bir xillik nuqtai nazaridan qaraydi, rivojlanish kontseptsiyasini progressiv jarayon sifatida ta'kidlaydi", garchi empirik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ba'zi hisob-kitoblarga ko'ra, sikllarning **1380** turi, unda bir vaqtning o'zida ishlaydi.
- Aksariyat tadqiqotchilarning fikricha, aynan zamonaviy iqtisodiy tizimlarda beqarorlik omillarining kuchayishi, iqtisodiy o'tish jarayonlariga e'tibor iqtisodiy nazariyaning asosiy soxtalashtiruvchi omillariga aylandi. Ushbu tadqiqot ushbu fikrga qo'shilib, sivilizatsiyalararo o'tish jarayonlariga qaratiladi, ma'lum bo'lishicha, iqtisodiy bilimlarni boshqa madaniy muhitlarda qo'llash uchun iqtisodiy fanning asosiy madaniy asoslarini o'zgartirish zarur.

- Metodologiya fanga nisbatan quyidagi asosiy yo'nalishni ishlab chiqdi:
- “... uslubiy ish bilishda unchalik emas *qurilishda loyihalar usullari, ijodkorlikda uning asosiy vazifasi inson faoliyatining butun koinotiga haqiqat uchun sinovdan o'tmagan, balki amalga oshirish uchun sinovdan o'tgan loyihalar va yozuvlar bilan xizmat qilishdir.*

- Amaliy nuqtai nazardan **Metodologiyaning fandagi roli quyidagicha aniqlanadi:**
- agar ilmiy tadqiqotning uslubiy ta'minoti etarli bo'lmasa, metodik ishning usullari va vositalarini muammoli qilish vositasi;
- tadqiqot faoliyatini tashkil etish, rahbarlik qilish va boshqarishda turli uslublar va fikrlash usullarining uyg'unligi;
- Ilmiy tadqiqotlarni jadallashtirish va uni rivojlanayotgan kooperativ faoliyatga aylantirish sharoitida oldingi tadqiqot amaliyotini muammolashtirish jarayonini tashkil etish va amalga oshirish.

Iqtisodiyot va boshqaruv fanining yangi paradigmasining old shartlari. "Iqtisodiy tizim" tushunchasi

- Ushbu tadqiqot asos qilib olingan yangi paradigmaning "**Axborot**" va "**tizim**" tushunchalari eng muhim fundamental umumiy ilmiy tushunchalarga aylandi.

- **Iqtisodiyot va boshqaruv fanlari paradigmlarining tasnifi**
- Olingan natijalar paradigmlarning to'g'ri tasnifini tuzish va ularning mohiyatiga mos keladigan nomlarni berish imkonini beradi. Darhaqiqat, agar "merkantilizm" so'zi dunyoning iqtisodiy manzarasi va ushbu paradigmani o'rganish ob'ektlari etikasiga ideal tarzda mos keladigan bo'lsa, unda klassik Adamsmit paradigmasi o'zini klassik deb da'vo qila olmaydi, ya'ni. namuna, amal qilish uchun namuna.

- Ilmiy muammolar va vazifalarni qo'yish tamoyillariga ko'ra merkantilizm va Adamsmit paradigmasi farqlanadi. G'arbiy xristianlik, asosan katolik axloqi doirasida shakllangan savdogarlar va xalqaro savdoda faol ishtirok etuvchi kichik davlatlarning manfaatlarini aks ettiruvchi merkantilizm xo'jalik yurituvchi sub'ektlar o'rtasidagi munosabatlar etikasiga asoslangan xudbinlikdan emas, balki ishonchdan kelib chiqqan. Bu axloq mutlaqo to'g'ri va "merkantilizm" so'zida o'z aksini topgan.

- Bu nuqtai nazardan Adamsmitning paradigmasi, albatta, klassik emas, balki faqat ratsional-egoistik deb atash mumkin. Kelajakdagi paradigma nafaqat evropaliklarning axloqiy qarashlarini aks ettirishi kerak, shuning uchun uning axloqiy asosi ko'p madaniyatli bo'lishi kerak, chinakam umuminsoniy qadriyatlarga asoslangan bo'lishi kerak, ular orasida Evropa qadriyatlari o'zining munosib, kamtarona o'rnini egallaydi va hukmronlik qilmaydi. Endi xalqaro normativ hujjatlarda mavjud.

Асосий ва қўшимча ўқув адабиётлар ҳамда ахборот манбаалари

Асосий адабиётлар

1. Collis J., Hussey R. (2003) Business Research 2nd edition, Palgarve Macmillan.
2. Saunders M., Lewis P., Thornhill A. (2009) Research Methods for Business Students. Fifth edition.
3. Robson C. (2011) Real World Research. Third edition.
4. Walliman N. (2011) Research methods: the basics. Taylor and Francis group. London and New York.

V. Қўшимча адабиётлар

1. Баскаков А.Я., Туленков Н.В. Методология научного исследования: Учебное пособие. – К.: МАУП, 2004.
2. Орехов А.М. Методы экономических исследований: Учебное пособие. – М.: ИНФРА-М, 2009.
3. Сабитов Р.А. Основы научных исследований: Учеб. пособие / Челябин. гос. ун-т. Челябинск, 2002.
4. Магистерская диссертация: методы и организация исследований, оформление и защита: учебное пособие / коллектив авторов ; под ред. В.И. Беляева. — 2-е изд., перераб. — М. : КНОРУС, 2016.
5. Новиков А.М., Новиков Д.А. Методология научного исследования. – М.: Либроком.
6. Очиллов Б.Э. Научно-исследовательские методы и их анализ: Курс лекций. – Т.: ТашГИВ, 2009.
7. Сабитова Р.Г. Основы научных исследований: Учеб. пособие / Дальневосточный гос. ун-т. Тихоокеанский институт дистанционного образования и технологий, Владивосток, 2005.

Интернет сайтлари

1. www.natlib.uz
2. www.cambridge.org
3. www.doaj.org
4. www.springer.com
5. www.e-library.ru
6. diss.natlib.uz
7. www.plos.org
8. www.wdl.org
9. press.natlib.uz

**ЭЪТИБОРИНГИЗ УЧУН
РАХМАТ!!!**